

Konsten att skapa en fiende

Hur "MC-kriget" 1994-1997 blev Organiserad brottslighet

Janne Flyghed¹

Introduktion

I början av 1980-talet hände det att jag som färsk doktorand i kriminologi stod och hängde utanför B-huset på Frescati, och då inte vid huvudingången utan den på andra sidan, den mot parkeringen. En av de vid denna tid fåtaliga doktorandkollegorna var Eva Tiby. Vi gjorde ofta sällskap i pauserna mellan föreläsningarna; rökte alltför många Glenn medan vi pratade om allt och inget. En eftermiddag stod jag själv innan föreläsningen och förgiftade mig när jag såg en skinnklädd motorcyklist susa fram över parkeringen och ta sikte på B-huset. Motorcykeln, en bastant BMW 750, parkerades rutinerat och med precision intill porten. När föraren steg av och lyfte på hjälmen visade det sig vara en leende Eva Tiby. Det blir därför helt naturligt att här som en hommage till denna kriminologiska MC-förare skriva om just motorcyklister - även om det handlar om en helt annan kategori än den Eva representerar.

Bakgrund

När organiserad brottslighet diskuteras dyker ofta "Mc-relaterad brottslighet" upp. Den västklädda "MC-brottslingen" har stundtals kommit att betraktas som urtypen för vad som kan benämnas en organiserad brottsling. I beskrivningar av organiserad brottslighet i olika typer av offentliga publikationer nämns ofta kriminella mc-gäng.² Denna bild grundlades i mitten av 1990-talet i samband med det s.k. "stora Nordiska MC-kriget"³.

Under åren 1994-1997 inträffade ett flertal spektakulära skjutningar och dödsfall i samband med konflikten mellan mc-klubbarna Hells Angels och Bandidos. Totalt drabbades de fyra nordiska länderna av 11 mord eller dråp⁴ samt 74 försök till dråp eller mord. Samtliga offer för dessa skjutningar tillhörde rivaliserande mc-klubbar (Bay 1998,45).⁵ Det förekom även andra grova våldshändelser huvudsakligen riktade mot klubbarnas lokaler. Därtill fanns det risk för att personer som inte var direkt involverade i denna fejd skulle komma till skada. Den risken fick drastiska konsekvenser när en förbipasserande kvinna dödades av en bomb som placerats utanför Bandidos lokal i Drammen, Norge. Så att detta i mitten 1990-talet fick stor uppmärksamhet i den parlamentariska debatten är inte att förvånas över. Dessförinnan var denna fråga helt frånvarande i den svenska riksdagsdebatten. Frågan i detta sammanhang är således inte *att* det uppmärksammades av de folkvalda, utan *hur* det uppmärksammades. Hur beskrevs dessa händelser i den parlamentariska debatten? Hur påverkade dessa problembeskrivningar vad som hamnade på åtgärdsagendan, d.v.s. vilka kriminalpolitiska åtgärder föreslogs?⁶

¹ Arbetet med detta kapitel har skett inom ramen för det av Ragnar Söderbergs stiftelse finansierade projektet Organiserad brottslighet på dagordningen (R33/13). Ett varmt tack till Christoffer Carlsson för värdefulla kommentarer på en tidigare manusversion.

² Se t.ex. SOU 2000:25,165-166; Systemhotande brottslighet, Rikskriminalen 2004. Rikskriminalpolisens årsrapport 2006,7; 2007,9; 2009,7 samt 2010,7. Ekobrottsmyndigheten 2008,13. SÅPOs Nationell hotbild 2014,11. SOU 2000:88; 2014:63

³ Då metaforen *krig* passar dåligt i detta sammanhang kommer jag förutom i direktcitat, använda termen *fejd*. Det passar bättre då det huvudsakligen handlade om uppgörelser mellan olika klubbar.

⁴ Fem i Danmark, tre i Sverige, två i Finland och ett i Norge.

⁵ Därtill hade 96 personer skadats (Brå 1999,17).

⁶ Samtliga av de åtgärder som kom att föreslås, har senare genomförts.

För att diskutera dessa frågor kommer inledningsvis en kort svensk motorcykel-historia. Därefter redovisas och analyseras den parlamentariska diskussionen kring den Mc-relaterade kriminaliteten och i vilken mån den beskrivits som organiserad brottslighet. Ett klassiskt sätt att belysa riksdagsdiskussionen är att studera de motioner riksdagsledamöterna lagt fram. Det är där ledamöterna – enskilt eller i grupp – kan väcka förslag på frågor de vill uppmärksamma och åtgärda. Här rör det sig främst om de totalt 40 riksdagsmotioner gällande mc-relaterad brottslighet som lades fram och debatterades i riksdagen och dess utskott under åren 1993/94-1997/98. Dessutom är det av intresse att se i vilket genomslag motionerna fått i den efterföljande propositionen. Jag ska även diskutera i vilken mån det har betydelse att de motionerande politikernas respektive parti sitter i regeringsställning eller befinner sig i opposition.

Från Skinnknutte till mc-gäng⁷

Sverige har en lång motorcykeltradition, från det tidiga 1900-talets velodromlopp (Lagergren 1999,23) via 50-talets skinnknuttar och 70-talets chopper-bikers till dagens medelålders väletablerade HD-ägare, s.k. RUBBIES, rich urban bikers. Motorcykeln har som maskin alltid fascinerat och den har figurerat i olika kontexter och kulturer. Så ock dess förare, och det oavsett om det handlat om det stora flertalet av enskilda åkare eller de som tillhört någon form klubb. Stig Grundvall har påtalat att på grund av de stora avstånden i det avlånga Sverige, har motorcykeln varit ett viktigt fortskaffningsmedel vilket gjort att man ”värnat om fordonets plats i samhället” (Grundvall 2005, 60). Dessutom har starka motorcykelorganisationer ”tilhvaratagit motorcykelisters rättigheter och motorcykeln kan därför sägas vara väl förankrad i det svenska folkets vardag” (Ibid.). Motorcykeltävlingar har också dragit folk i stora delar av Sverige, och gör så fortfarande, oavsett om det handlat om speedway, trial eller motorcross. Intresset har visserligen gått upp och ner under åren, men aldrig helt försvunnit. Två filmer som nämns i såväl den svenska som internationella litteraturen som haft betydelse för intresset är *The Wild One* (1953) och *Easy rider* (1968). Båda dessa filmer gjorde avtryck i den svenska mc-miljön, den förstnämnda var stilbildande för skinnknuttarna och den sistnämnda för chopper-byggarna. Dock är det värt att hålla i minnet att skinnknuttemiljön inte tog ”till sig de rebelliska och mer våldsamma dragen” (Lagergren 1998,35) från de amerikanska impulserna. Enligt Lagergren berodde detta på att 50-talets motorcykelungdom redan hade ”ett stabilt norm- och värderingsystem när den stora vågen av medial amerikansk ungdomskultur flödade in över Europa” (Ibid.)

Även om 50-talets skinnknuttar till och från betraktades med viss skepsis för sin okonventionella livsstil, i synnerhet från de etablerade motorklubbarna (Lagergren 1998,30), var de inte förknippade med någon grövre brottslighet. Begick de brott handlade det oftast om trafikförseelser. Beträffande chopper-bikers handlade dispyter med polisen huvudsakligen om ”chopperns trafikduglighet eller lokala kontroverser kring klubbkåkar” (Lagergren 1998,35).

I mitten 1990-talet skedde dock en förändring. Då etablerade sig en ny typ av mc-klubbar med ursprung från USA. Till de mer framträdande hörde Hells Angels och Bandidos. Inledningsvis kom de till Skåne i och med Malmöbaserade Dirty Dräggels (DD) kontakt med Hells Angels i Danmark. Då hade dessa klubbar redan funnits i Danmark i drygt 10 år. I februari 1993 blev DD fullvärdiga medlemmar av Hells Angels. Dessa klubbar hade, och har, en annorlunda agenda än att huvudsakligen meka och åka motorcykel. Om vissa av de tidigare mc-åkarna i Sverige delvis önskade stå utanför det etablerade samhället, så var detta ett klart mer markerat drag hos dessa nya klubbar, ett avståndstagande som snarare är att betrakta som en artskillnad än en gradskillnad. Dessutom uppstod en helt ny rivalitet mellan dessa klubbar och med ett våldsinslag som inte förekommit tidigare (SOU 2000:88,75-76).

Hells Angels har sin förhistoria i andra världskriget. I USA köpte vid krigsslutet hemkommande posttraumatiserade krigsveteraner billiga Harley Davidsson från arméns överskottslager och började

⁷ För en utförligare beskrivning av svensk motorcykelkulturs historia hänvisas till Lagergren 1999 samt Grundvall 2005.

leva ett kringfläckande liv. Med sina krigserfarenheter i bagaget är det lätt att föreställa sig vilka anpassningsproblem de kom att möta vid hemkomsten. Detta återupprepades efter Koreakriget och Vietnamkriget (Grundvall 2005,54; Barker 2015,27). Något hårddraget skulle en därför kunna hävda att Hells Angels och flera andra amerikanska mc-grupperingar uppstått som en negativ spin-off-effekt av krig.

1%-stämpeln

I samband med två mc-träffar arrangerade av American Motorcycle Association (AMA) i slutet av 1940-talet inträffade omfattande kravaller på två platser där motorcyklister var inblandade (Hollister 1947 och Riverside 1948). För att motverka dåligt rykte, gick AMA ut och förklarade att den absoluta majoriteten av mc-förarna var skötsamma och endast 1 % utgjordes av sådana som på ett eller annat sätt misskötte sig. Det som var tänkt som en negativ benämning, tog dessa bikers till sig som något positivt då den passade in i deras självbild av att vara outlaws. En kan säga att de stämplade sig själva som 1-procentare, för att signalera ett tydligt avståndstagande till samhället i övrigt. Numera har medlemmarna förutom klubbens namn och symbol på sina västar, även märket ”1%”. Västararna är över huvud taget ett tydligt varumärke och revirmarkering som det är viktigt för respektive klubb att försvara (Brå 1999,33). Dessutom är det en symbol med stort marknadsvärde i etablerandet av ett våldskapital (Lampe 2016b,19).

Definitionsproblematiken och dess konsekvenser

Under de senaste 100 åren har intresset för organiserad brottslighet resulterat i en stor mängd publikationer.⁸ Definitioner har diskuterats, hotbilder har presenterats, åtgärder har förespråkats och vidtagits; allt utifrån en mängd olika ingångar och perspektiv (Se vidare Larsson 2016 och Lampe 2016a). Ett genomgående drag i litteraturen är att det inte går att uppnå enighet kring vad som ska uppfattas som organiserad brottslighet. Bara det faktum att det finns uppemot ett par hundra olika definitioner av begreppet visar att det knappast råder konsensus kring hur det ska definieras (Lampe 2016a,13-14). Det enda man är helt överens om är att det inte finns någon bra definition.

In other words, the study of organized crime is the study of whatever is labeled organized crime, in line with the only definition or organized crime that is based on a clear-cut common denominator and is comprehensive at the same time: Organized crime is what people so label (von Lampe 2001,113).

I utredningen *Organiserad brottslighet* från 2014 fastslås också ”att det inte finns någon vedertagen definition av begreppet *organiserad brottslighet*” (SOU 2014:63,14). Inte heller den vanligt förekommande EU-definitionen med sina 11 punkter uppfyller kraven på en tydlig definition. Den är dock den definition som polisen och politiker ofta återkommer till (Se t.ex. Prop. 2010/11:76,15; Rikskrim och SÄPO.). Huvudsakligen används benämningen som paraplybegrepp för att utan närmare precisering stämpla sådan kriminalitet som uppfattas som särskilt allvarlig och hotfull.

I likhet med t.ex. ”terrorism” har organiserad brottslighet blivit ett högst politiskt begrepp i den bemärkelsen att det utan närmare specificering kommit att användas som motiv för en uppsjö olika åtgärder; till största delen straffskärpningar samt expansion av tvångsmedelsarsenalen (Lampe 2016a,367ff). Vagheten i sådana paraplybegrepp gör att det är möjligt att applicera på en mängd olika beteenden och företeelser, något som i sin förlängning riskerar skapa oro för ospecificerade hotbilder. Enligt Woodiwiss och Hobbs kan det i vissa fall även skapa tendenser till moralisk panik.

Via an analysis of the policing of organized crime, we can observe how moral panics function as vehicles for the repressive and racist governance of urban life, and for the colonization of democratic states by the

⁸ Att organisera brottslig verksamhet är ett gammalt fenomen, men första gången begreppet ”Organiserad brottslighet” användes torde ha varit av Chicago Crime Commission 1919 (von Lampe 2016a).

penetration of political institutions. (--) However, loading these activities into a single category marked 'organized crime' creates a sense of threat that is far more ominous and substantial than is warranted after realistic analysis. (Woodiwiss & Hobbs 2009,124)

Även om definitionsproblematiken inte står i fokus för denna framställning, är det av betydelse att se vad vagheten i begreppet betytt för den parlamentariska debatten. Uppmärksamheten här riktas mot om, och i så fall hur, begreppet organiserad brottslighet har använts, och detta oavsett vad olika aktörer har lagt för innebörd i begreppet.

Den politiska arenan och den frånvarande ”organiserade brottsligheten”.....

I den svenska riksdagens offentliga tryck ingår en mängd olika dokumenttyper, som till exempel riksdagens protokoll och skrivelser, propositioner, interpellationer, utskottsbetänkande och motioner. Motionerna utgör kvantitativt sett den enskilt absolut största delen av riksdagstrycket, det rör sig om cirka 4000 stycken varje riksdagsår. Det är också här riksdagens ledamöter har möjligheten att väcka frågor och komma med egna förslag. Då intresset här är att se hur de folkvalda politikerna resonerade kring den mc-relaterade brottsligheten i mitten av 1990-talet, är det en möjlighet att göra detta med en genomgång av riksdagens motioner i frågan samt diskussionen i den efterföljande riksdagsdebatten. Även den därpå följande propositionen ingår i det genomgångna parlamentariska materialet (Prop. 1997/98:181). I ett avslutande avsnitt har det även beaktats om det haft någon betydelse om de olika motionärernas respektive parti innehåft regeringsmakten eller befunnit sig i opposition. Den delen av analysen omfattar perioden 1994-2006.

Följande teman sökte jag i motionerna.

Vilka hotbilder och brottskategorier framfördes?

Vilken typ av faktaunderlag presenterades?

Vilka förslag på åtgärder föreslogs för att åtgärda problemet?

I vilken mån relaterades och beskrevs mc-relaterad brottslighet som organiserad brottslighet?

Jag har även noterat vilka aktörer som figurerat i motionerna samt vilka källor motionärerna använt. Det har givetvis även varit av intresse att studera i vilken utsträckning det gått några skiljelinjer mellan de olika partierna i dessa motioner.

Under den aktuella perioden 1993/94-1997/98 läggs 40 motioner i Sveriges riksdag som på något sätt rör mc-relaterad brottslighet.⁹ Innan 1993 är det tomt i det samlade riksdagsmaterialet om brottslighet kopplad till mc-klubbar. Av dessa motioner står enskilda eller mindre grupper av ledamöter för 32 motioner. De resterande åtta är partimotioner, två vardera från folkpartiet, moderaterna, centerpartiet samt vänsterpartiet. Partimotionerna är långa och har ofta ett större övergripande tema¹⁰, där mc-relaterade brott endast nämns helt kort eller vid något enstaka tillfälle räknas upp som exempel på brottslighet.

⁹ Sökningen i Riksdagens databas Rixlex har omfattat ”MC-gäng”, ”MC-brottslighet”, ”MC-relaterad brottslighet”, ”Motorcykelgäng”, ”Hells Angels” samt ”Bandidos”. Andra kombinationer av MC/motorcykel kom företrädesvis att även innefatta motioner som gällde trafikbestämmelser.

¹⁰ Exempelvis Kriminalpolitiken generellt eller konsekvenserna av EU-fördrag, i detta fall Amsterdamfördraget.

Vilka partier?

Det parti som motionerar flitigast under dessa år är det liberala folkpartiet, de lägger 19 stycken det vill säga nästan hälften av samtliga motioner. Av dessa 19 läggs 12 stycken av en riksdagsledamot, Siw Persson (i fem av dessa står ytterligare en person med)¹¹. Brottslighet kopplad till mc-gäng var Siw Perssons hjärtefråga. Ingen enskild ledamot har ägnat så mycket energi åt just denna fråga som hon. I sina motioner argumenterar hon för ett flertal olika åtgärder, från mer pengar till polisen och utökad användning av tvångsmedel (se t.ex. motion 1994/95Ju603), till översyn av plan- och bygglagen för att försvåra för mc-klubbar att skaffa lokaler i central bebyggelse (motion 1996/97Bo553). Därefter kommer moderaterna som lägger 10 motioner, vänsterpartiet fyra, kristdemokraterna tre, centerpartiet två och socialdemokraterna och miljöpartiet en vardera. Motionerna utgör en disparat samling som berör ett brett spektrum av frågor. I materialet gick det att urskilja vissa av de teman jag förväntade mig hitta, det gällde främst problembeskrivningar samt vilka motåtgärder som föreslagits.

Problembilden

Hur beskriver då politikerna i sina motioner de problem som är förknippade med mc-klubbar? Inledningsvis är det högst undantagsvis som den mc-relaterade brottsligheten beskrivs i termer av organiserad brottslighet eller grov organiserad brottslighet (GOB). I inte fler än fem av motionerna kopplas mc-relaterad brottslighet explicit till någon form av organiserad brottslighet. Endast två av dessa är partimotioner, båda från centerpartiet.

I den första pläderar motionärerna från liberala folkpartiet för att hemlig kameraövervakning ska införas (1995/96:Ju11). De framhåller att ”*under de senaste tre åren har antalet våldsbrott (-) ökat*”. För att bemöta detta, och ”*inte minst när det gäller den motorcykelanknutna organiserade brottsligheten*”, bör hemlig kameraövervakning tillåtas, dock endast av vad som benämns av ”*kriminella miljöer*” där ”*grov yrkesmässig brottslighet bedrivs*”. Som exempel på sådana miljöer nämns ”*MC- och spelklubbar*”. I denna förhållandevis långa motion nämns således mc-klubbar vid endast två tillfällen som exempel på organiserad brottslighet.

Året efter lägger centerpartiet en omfattande partimotion som behandlar kriminalpolitiken i sin helhet (1996/97:Ju903). På ett fåtal rader berörs mc-gäng. Där hävdas att den ”*organiserade brottsligheten i s.k. mc-gäng slagit rot i Sverige*”. De är välorganiserade och sysslar enligt motionen med mycket grov brottslighet. Som exempel nämns narkotikabrottslighet och hot mot vittnen i samband med rättegångar. Mc-gäng används här tillsammans med annan brottslighet som argument för att införa buggning och kameraövervakning.

Den tredje motion där organiserad brottslighet nämns kommer från moderaterna (1996/97:Ju35) och där yrkas på skärpning av straff för övergrepp i rättsak.

Sambandet mellan organiserad, grov brottslighet och ökningen av antalet fall där vittnen utsatts för våld eller hot om våld framstår allt tydligare. Den rädsla som många medborgare i dag känner för att vittna mot t.ex. medlemmar av kriminella MC-gäng som misstänks för brott måste tas på största allvar. I annat fall riskerar vi att kriminella gängmedlemmar och övriga kriminella som valt att leva utanför lagen kommer att uppfatta sig själva som segrare över systemet, samtidigt som de människor som råkar ut för deras hot och repressalier kommer att känna sig svikna av rättsambället.

Riksdagsåret 1997/98 återkommer centerpartiet med en partimotion som i stora stycken liknar den som lades året innan (1997/98:Ju910). Dock är resonemanget denna gång en aning mer utförligt när det ställs krav på särskilda insatser mot mc-brottsligheten. Det framhålls att dessa gäng ”*är välorganiserade och att de sysslar med mycket grov brottslighet*”. De är vidare ”*upbyggda efter militärt mönster*”. Motionärerna vill

¹¹ Siw Persson ligger således bakom närmare en tredjedel av samtliga motioner under perioden.

ha en översyn av brottsbalkens bestämmelser om olovlig kärverksamhet. ”Bestämmelserna bör ses över i syfte att utvidga dess tillämpningsområde till att avse även kriminella mc-gäng.” Därutöver pläderas återigen för övervakningskameror och buggning.

I den femte och sista motionen som under dessa år beskriver mc-relaterad brottslighet som organiserad brottslighet, pläderar två ledamöter från kristdemokraterna för kriminalisering av organiserad brottslighet (1997/98:K307). Det har skett en ”*successiv, långsam våldsökning (vilket) bekräftar att sambället under avsevärd tid misslyckats helt eller delvis med normöverföringen till de nya generationerna.*” En bidragande orsak till detta är ”*den svenska värdenihilismen*” och att ”*en allmän normlöshet har fått påverka några generationer.*” Som konkreta exempel på konsekvenser av detta nämns rasistiska och nazi-inspirerade yttringar. ”*Ett annat är de organisationer som under täckmantel av s.k. mc-klubbar bedriver allvarligt kriminell verksamhet. -/- Under senare år har problemen med den organiserade brottsligheten i form av bland annat vissa s k mc-klubbar kommit i fokus. Speciellt uppseende har de s.k. krigen mellan olika klubbar skapat.*”

Mer utförligt än så diskuteras inte den mc-relaterade brottslighetens koppling till organiserad brottslighet i dessa fem motioner. I övriga 35 motioner, som således inte kopplar till organiserad brottslighet, nämns ett brett spektrum av problem som motiv för skärpta åtgärder. Huvudsakligen handlar det om mer resurser till polisen och olika typer av skärpt lagstiftning. Utan närmare motivering nämns mc-relaterad brottslighet i dessa motioner vid något enstaka tillfälle som ett av fler exempel i raden av brottslighet som behöver åtgärdas. Det genomgående draget är att motionerna innehåller påståenden, ofta starka sådana, om brottslighetens karaktär och omfattning utan hänvisningar till källor eller redovisning av faktaunderlag.

Problem som enligt motionärerna ska åtgärdas	Nämns i antal motioner
Hot och misshandel av vittnen och tjänsteman	5
”Allmän våldsutveckling”	4
”Grov brottslighet”	3
”Hot mot rättsstaten”	3
”Normlösheten breder ut sig”	4
Polisen saknar pengar	5
Brottsökning generellt	3
Skjutningar mellan mc-gäng	2
Narkotikabrott, mc-gäng som exempel	2
ALU-stöd till Hells Angels	1
Mc-klubbar skaffar lokaler i tätorter	1
Kriminalvården saknar resurser	1

Tabell 1: Problembilder i svenska riksdagens motioner 1994/95-1997/98 kopplade till mc-relaterad brottslighet.

Som framgår rör det sig i dessa motioner som inte nämner organiserad brottslighet, huvudsakligen om svepande generaliseringar om ökad brottslighet som måste åtgärdas.

Åtgärderna

I de flesta av samtliga 40 motioner föreslås en eller flera kriminalpolitiska åtgärder med mc-relaterad brottslighet som motivering. I tabellform ser det ut på följande vis.

Förekommande åtgärdsförslag i motioner där mc-brottslighet nämns	
Åtgärd	Antal
Mer resurser till Polisen, ospecificerat	13
Öronmärkta pengar mot mc-brott	6
Mer tvångsmedel: Buggning och kameraövervakning	6
Skärpt lagstiftning (BrB)	4
Ändring annan lagstiftning: Plan- o bygglagen, sekretesslagen	6
Tillsätta utredning	5
Inrätta särskild polisstyrka mot mc-brott	4
Utökat vittnesskydd	2
Övrigt	3

Tabell 2: Föreslagna åtgärder i den svenska riksdagens motioner 1994/95-1997/98 med syfte att motverka mc-relaterad brottslighet.

Argumentationen/motiveringen för de föreslagna åtgärderna är genomgående substanslös, oftast helt frånvarande. Det framförs inga konkreta sakargument för de, ofta drastiska, åtgärder som motionärerna föreslår. Utan grund i fakta eller hänvisning till några källor, fastslås att ”*brottsligheten ökar*” och det krävs ”*mer resurser till polis och rättsväsende*”. Vanligt förekommande är uttryck som ”*allvarligt*”, ”*ökande*”, ”*oacceptabelt*” och ”*hotfullt*”, men något empiriskt underlag för att styrka detta framkommer inte. I endast två av motionerna hänvisas till någon form av källa. I det ena fallet till en artikel i Arbetet (f.ö. enda gången media nämns) som i sin tur refererat en undersökning gjord av Arbetsmiljöinstitutet; i det andra hänvisas till kriminalstatistikens redovisning av våld mot tjänsteman.

....men i slutändan blir det trots allt ”organiserad brottslighet”

När samtliga de motioner som gällt mc-relaterad brottslighet sammanfattas i justitieutskottets betänkande om åtgärder mot organiserad och gränsöverskridande brottslighet (1997/98:JuU12) så ligger fokus på det fåtal motioner som kopplar samman mc-gäng med organiserad brottslighet. Främst är det de motioner som i ofta starka ordalag beskrivit mc-gäng som ett överhängande hot som lyfts fram och citeras. Samtliga förslag som förekommer i motionerna på repressiva åtgärder samt argumenten för dessa går igenom: Registrering och kontroll; Hemlig teknisk avlyssning (buggning); Olovlig kårverksamhet; Placering i anstalt; Internationellt samarbete; Nationella beredskapsstyrkan samt Övergrepp i rättssak. I den efterkommande riksdagsdebatten förstärks denna selektion ytterligare (RD:s Protokoll 1997/98:74, 4 mars). Här pläderar representanter för de olika partierna för utökade resurser i kampen mot organiserad brottslighet och då med direkt referens till mc-gäng eller mc-brottslighet. Moderaternas rättspolitiska talesperson, Gun Hellsvik, tar upp de ”*kriminella mc-gängen*” och menar att moderaterna står ”*ensamma i vår strävan att nå ökad effektivitet i kampen mot den organiserade brottsligheten*” (anf.100). Centerpartiets Görel Thurdin menar att ”*det handlar om att visa mod*” i fråga om mc-gängen. ”*Det handlar om att skydda våra medborgare mot våld och övergrepp. Det handlar om att skapa ett sådant samhälle där organiserad brottslighet har svårt att få fäste*” (anf.100). Siw Persson refererar till en folkpartistisk partimotion där vikten av att bekämpa ”*den internationella organiserade brottsligheten*” påtalas och där ”*de kriminella mc-gängen*” utgör exempel på sådan brottslighet” (anf.102). Huvudintrycket vid en läsning av denna debatt i kammaren är att de olika partiernas representanter med smärre variationer är måna om att visa hur allvarligt de ser på organiserad brottslighet, och då ofta illustrerat med mc-relaterad brottslighet. Ett genomgående drag är frånvaron av diskussion kring debattörernas brist på empiriskt grundad kunskap för deras, ofta drastiska, påstående och förslag. Till undantagen hör ett replikskifte mellan miljöpartisten Kia Andreasson (anf.117) och kristdemokraten och advokaten Rolf Åbjörnsson (anf.118). Andreasson efterlyser ”*siffror, statistik och uppgifter*” beträffande Åbjörnssons

uttalande att ”den internationella organiserade brottsligheten har ökat enormt och vi måste aktivera oss ganska hänsynslöst”. Åbjörnsson svarar:

Herr talman! Det finns en tragedi när det gäller den här problematiken, nämligen att man skall upp till bevis. Eftersom vi i Sverige inte har något egentlig brottsbekämpning vad det gäller de här fenomenen står man sig ganska slätt. Vi som jobbar ute på fältet under 20-30 år är ganska medvetna vad som pågår.

Enligt Åbjörnsson ligger uppenbarligen inte bevisbördan hos den som föreslår skarpa åtgärder utan hos de som ifrågasätter dem.

Socialdemokraten Lars-Erik Lövdén, som representerade regeringen i sin egenskap av inrikesminister, gjorde i sitt avslutande anförande följande summering.

Även om vi i Sverige inte har någon mera omfattande organiserad brottslighet måste man inse hotbilden. Mc-kriminaliteten och narkotikabrottsligheten är två exempel på i viss mån organiserad brottslighet som också finns i vårt land. Men den hotbild som redovisas exempelvis i Rikskriminalens hotbildsanalyser och i det internationella samarbetet i olika forum inger ändå allvarliga farhågor och uppmanar oss att intensifiera kampen mot den organiserade kriminaliteten.

Lövdén konstaterar således att vi inte har någon betydande organiserad brottslighet men med hänvisning till polisens hotbilder yrkar han ändå på bifall till samtliga de förslag på åtgärder mot organiserad brottslighet som framkommit i debatten.

Strax därefter läggs propositionen *Ökade möjligheter att ingripa mot vissa mc-klubbar m.m.*, (1997/98:181). Där knyts vissa mc-klubbar så gott som undantagslöst till ”organiserad brottslighet”. Mc-klubbarna beskrivs som ”internationellt förgrenade”, de är ”hierarkiska och rekrytering och interna disciplineringsystem tjänar till att skapa absolut lojalitet och försvåra insyn” och de ”syslar med avancerad brottslighet”. Några av dem uppfyller ”ett flertal kriterier på i reell mening organiserad brottslighet”, en organiserad brottslighet som ”i sin mest avancerade form (-) kan utgöra ett hot mot den demokratiska ordningen”. När tre års motionerande här summeras, har det således skett en selektion av de mest drastiska beskrivningarna av den mc-relaterade brottsligheten. Detta trots att det endast är fem av 40 motioner där mc-gäng kopplas till organiserad brottslighet. Andra motioner av mer nyanserad eller skeptisk karaktär har filtrerats bort. Det mest exceptionella, i detta fall ”organiserad brottslighet”, blir i propositionen normaliserat (Flyghed 2003). Därefter, från och med 1998, är den mc-relaterade brottsligheten ett nästintill slentrianmässigt återkommande exempel på ”organiserad brottslighet” såväl i riksdagsdebatten (se t.ex. 2000:25; 2014:63) som inom polisen (se t.ex. Rikskriminalpolisens årsrapport 2006,7; SÄPOs Nationella hotbild 2014,11). Kopplingen till västklädd medlem i mc-gäng förstärker den organiserade brottslighetens aura av farlighet. Politikerna har när de normaliserat mc-relaterade brottsligheten som ”organiserad brottslighet” använt vissa mc-klubbars rykte som farliga i sin egen argumentation. Konsekvensen av sådana beskrivningar är att de paradoxalt nog ytterligare har stärkt mc-klubbarnas marknadsvärde som hotfulla och farliga. För klubbarna innebär en sådan koppling inte badwill utan tvärtom goodwill, det är i det närmaste att betrakta som bra marknadsföring, d.v.s. exakt samma effekt som den tidigare nämnda 1%-stämpeln.

Den bild som riksdagsledamöterna gav av mc-brottsligheten som samhällshot och organiserad står dock i stark kontrast till den bild som vid samma tid förmedlades av såväl polisen som Brottsförebyggande rådet. Rikskriminalen menar att det finns andra grupper vars brottslighet utgör ett större hot och beskriver Hells Angels (HA) på följande vis i en Brå-rapport.

Det verkar framför allt på HA-sidan finnas en tendens att försöka leva upp till en mafioso-bild gentemot andra i Outlaw MC-miljön eller kriminella i övrigt, som man egentligen saknar täckning för. (Brå 1999,34)

I samma rapport framhåller Kriminalunderrättelsetjänsten (KUT) att den rädsla som finns för dessa grupper endast delvis är berättigad. ”Enligt KUT får såväl polis som medier ta på sig en del av skulden för denna omotiverat stora rädsla. De har båda dramatiserat gängen och på så sätt medverkat till att spä på rädslan” (Ibid.,35). Rikskriminalpolisen konkluderar med att ”i Sverige framstår inte mc-gängen som brottsorganisationer av klassiskt snitt” (Ibid.,32. Kursiv i original.). Det fanns uppenbarligen kunskap, men denna mer nyanserade bild passade inte in i argumentationsarsenalen hos de politiker som motionerade om mc-relaterad brottslighet i mitten av 1990-talet.

Opposition eller i regeringsställning?

Ett annat faktum att reflektera över är att 34 av de 40 motioner som läggs under perioden kommer från den borgerliga oppositionen. Frågan inställer sig om det kan ha haft betydelse för intresset att motionera om partiet motionären representerar sitter i regering eller är i opposition? Ser en till perioden 1994-2017, och inte enbart åren 1994-1996, framträder ett mönster. Från 1994-2006 var det socialdemokraterna som satt i regeringsställning. De efterkommande åtta åren innehade den borgerliga alliansen regeringsmakten och från 2014 är det återigen socialdemokrater tillsammans med vänsterpartiet och miljöpartiet som bildat regering. Det framkommer att benägenheten att motionera om mc-relaterad brottslighet (och även annan brottslighet) samvarierar med om det parti motionärerna representerar sitter i regeringsställning eller är i opposition. Vid en genomgång av samtliga motioner gällande ”MC-gäng”¹² uppdelat på de båda politiska blocken, visar det sig att det motioneras betydligt oftare när de befinner sig i opposition. När de är i regeringsställning upphör plötsligt intresset att påtala dessa problem och avkräva att sittande regering vidtar sådana åtgärder som tidigare föreslagits, d.v.s. mer resurser till polisen, skärpt lagstiftning och utökade möjligheter till tvångsmedel. Att motionsintensiteten kan variera beroende om ens parti sitter i regering eller bildar opposition är ett känt faktum och förekommer även i andra sammanhang¹³, men här blir skillnaden extremt påtaglig. Under den socialdemokratiska regeringsperioden 1994-2006 avlämnar den borgerliga oppositionen tillsammans 48 av samtliga 62 motioner, d.v.s. knappt 80 procent (77%). Under perioden för den borgerliga alliansen i regeringsställning är situationen den helt omvända. Då står socialdemokraterna för 18 av totalt 23 motioner, d.v.s. även det knappt 80 procent (78%). Det ska dock påpekas att socialdemokraterna lämnade 10 motioner i frågan även när de satt i regering. Mer graverande blir det framförallt för två partier på den borgerliga sidan, folkpartiet och moderaterna. I opposition avgav folkpartister 21 motioner, i regeringsställning två. Moderaterna lämnade in 13 i opposition men inte någon i regeringsställning. För centerpartiet var motsvarande siffror åtta respektive noll, och för kristdemokraterna sex respektive två. Beroende på om partierna är i opposition eller sitter i regering är det således en dramatisk skillnad på hur allvarligt de ser på den mc-relaterade brottsligheten, i synnerhet inom den borgerliga alliansen,. Detta går inte heller att förklara med att det intensiva borgerliga motionerandet skedde under de år som mc-fejden pågick. Under dessa år 1994-1997, lägger de endast 8 motioner, de övriga 40 ligger sprida över perioden därefter fram till 2006 då de drastiskt minskar i samband med att moderaternas Fredrik Reinfeldt bildar en borgerlig alliansregering.

Detta kan tolkas som att intresset för att motionera om åtgärder mot mc-relaterad brottslighet, tillsammans med annan spektakulär brottslighet, utgör en del i det generella politiska spelet att kritisera sittande regering. Det är slående hur stafettpinnen att motionera om detta växlar så tydligt mellan blocken. I opposition exploateras den spektakulära brottsligheten signalvärde för att på klassiskt partipolitiskt manér kritisera regeringen. Och mc-relaterad brottslighet har ett starkt signalvärde, något som var särskilt påtagligt i mitten av 1990-talet och åren strax därefter. Sedan dess har ”mc-relaterad brottslighet” eller ”mc-gäng” som tidigare påpekats kommit att bli ett stående inslag i den parlamentariska diskussionen om organiserad brottslighet.

¹² Här användes således endast sökordet ”MC-gäng” i Rixlex.

¹³ Se t.ex. Seeberg 2013.

Avslutande diskussion. Den politiska filtreringen

Sammantaget kan en konstatera att den genomgående trenden i dessa motioner är att utan närmare specificering föreslå mer resurser till polisen, skärpa lagstiftningen samt expandera möjligheterna att använda straffprocessuella tvångsmedel, främst då dold avlyssning (buggning) och kameraövervakning. I ett fåtal fall är detta baserat på en ytterst kort redogörelse, men allra vanligast är att mc-relaterad brottslighet endast räknats upp som en i raden av hotbilder som motiv till införande av nya tvångsmedel eller straffskärpningar. Detta gäller även de fem motioner där den mc-relaterade brottsligheten explicit beskrivs som organiserad brottslighet. Men trots frånvaron av koppling till organiserad brottslighet i de flesta motionerna, blir det genom en filtrerings- och normaliseringsprocess i slutändan trots allt den bild som manifesteras i den parlamentariska diskussionen, en bild som sedan lever vidare. En skulle kunna se det som att det inte enbart är medlemmarna i klubbarna själva som använt det västprydda varumärket för sina syften. Även politikerna har i viss mån använt det i sina motioner. De har skapat sig en fiende, ”den organiserade brottsligheten”, som exploaterats när de velat profilera sig som handlingskraftiga. Politikernas framställning av dessa mc-klubbar som ”organiserad brottslighet” har ytterligare förstärkt deras stämpling som farliga; en stämpling som klubbarna inte ser som negativ då den i förlängningen ökar deras marknadsvärde på den kriminella arenan.

En förutsättning för denna filtrering och sedermera normalisering av den mc-relaterade brottsligheten som organiserad brottslighet i den parlamentariska debatten, har varit den vaga bestämningen av begreppet organiserad brottslighet. Den ospecificerade beskrivningen har gjort det möjligt att beskriva och inbegripa en mängd olika handlingar som organiserad brottslighet, däribland brott i vissa mc-miljöer. Hotbilden mc-gäng som organiserad brottslighet har sedan återkommit var gång lagstiftarna har argumenterat för inrättande av nya tvångsmedel, alternativt expanderad tillämpning av redan befintliga. Det har främst handlat om hemlig rumsavlyssning, hemlig kameraövervakning; användande av överskottsinformation samt tvångsmedel i preventivt syfte. Många gånger förefaller det handla om en lösning som söker sitt problem och inte tvärtom. Mc-brottsligheten har tillsammans med andra typer av brottslighet fogats in under paraplybegreppet ”organiserad brottslighet” och har därmed kommit att legitimera dessa kriminalpolitiska åtgärder. Detta trots att den faktiska brottsligheten inom dessa mc-miljöer varken levt upp till den farlighetsgrad som klubbarna själva eftersträvat eller riksdagsledamöterna marknadsfört.

Referenser

- Barker, Thomas (2015) *Biker Gangs and Transnational Organized Crime*, Waltham: Anderson publishing.
- Bay, Joi (1998) Konflikter mellan mc-klubbar, s. 45-74 i Sernehed, Ove (red.) *Olja, krom och manlig gemenskap : en antologi om bikerkulturen*, Göteborg: Daidalos.
- BRÅ-Rapport 1999:6 *Mc-brott*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Christie & Bruun (1985) *Den goda fienden*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Flyghed, J (2003) Normalising the Exceptional – the case of political violence, *Policing and Society*, vol. 13, no.1 March 2003, pp.23-41.
- Grundvall, Stig (2005) *Vagabond MC. Gemenskap, manlighet och marginalitet. En studie av en västsvensk bikerklubb*, Ak.avh., Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Justitiekottets betänkande 1997/98:JuU12
- Lagergren, Lars (1998) Några nedslag i den svenska motorcykelkulturens utveckling under efterkrigstiden, s.23-44 i Sernehede, Ove (red.) *Olja, krom och manlig gemenskap*. Uddevalla: Daidalos.
- Lagergren, Lars (1999) *Svensk motorcykelkultur*, Ak.avh. Linköping.

Larsson, Paul (2016) "The Big Scare": Bikers and the Construction of Organized Crime in Norway,, 205-217 in Antonopoulos (ed.) *Illegal Entrepreneurship, Organized Crime and Social Control*, Springer International Publishing.

Regeringens proposition 1997/98:181 *Ökade möjligheter att ingripa mot vissa mc-klubbar m.m.*

Riksdagens protokoll 1997/98:74, 4 mars 1998.

Rikskriminalpolisens årsrapport 2006,7.

Seeberg, Henrik Bech (2013) The opposition's policy influence through issue politicization, *Journal of Public Policy*, vol.33, issue 1, April 2013, pp. 89-107.

SOU 2000:25 *Den centrala polisen*, Stockholm: Fritzes.

SOU 2000:88 *Organiserad brottslighet m.m.*, Stockholm: Fritzes.

SOU 2014:63 *Organiserad brottslighet– förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.*, Stockholm: Fritzes.

SÄPOs Nationell hotbild 2014.

von Lampe, Klaus (2001) Not a process of enlightenment. The conceptual history of organized crime in Germany and the united states of America, *Forum on Crime and Society*, 1 (2), 99-116.

von Lampe, Klaus (2016a) *Organized Crime. Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures, and Extra-legal Governance*, Los Angeles: Sage.

von Lampe, Klaus (2016b) The Ties That Bind: A Taxonomy of Associational Criminal Structures, pp.19-35 in Antonopoulos, G.A. (ed) *Illegal Entrepreneurship, Organized Crime and Social Control*, Springer International Publishing. Cit. Lampe 2016b.

Woodiwiss, Michael & Hobbs, Dick (2009) "Organized Evil and the Atlantic Alliance. Moral Panics and the Rhetoric of Organized Crime Policing in America and Britain", *British Journal of Criminology*, 49, 106-128.